

ЗАСТОСУВАННЯ КРИТИЧНОГО ДИСКУРС-АНАЛІЗУ ЯК МЕТОДУ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРУПОВОЇ ПОЛЯРИЗАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА

Д. О. Яровий (м. Київ)

Висвітлюється проблематика використання критичного дискурсу-аналізу (КДА) для дослідження соціально-психологічних процесів у соціальній мережі Facebook. З цією метою розглядаються аналітичні інструменти КДА за тривимірною моделлю Н. Феркло та їхні можливості (аналіз лексики і граматики, транзитивність, модальність, дослідження візуального компонента) у сфері глибокого дослідження інтертекстуальних ланцюжків, інтерпретацій дискурсів, відносин між комунікаторами, соціальним контекстом тощо. З'ясовується часовий проміжок та джерела для проведення емпіричного дослідження, а також зазначається, як наукові напрацювання (зокрема дослідження національної спільності Р. Водак) впливають на вибір аналітичної моделі. Обґрунтовується думка, що дослідження таких трьох компонентів, як лінгвістичні характеристики, дискурс та соціальна практика, дає змогу оцінити соціально-психологічний вплив на групову поляризацію в соціальних медіа як механізм громадянського протистояння.

Ключові слова: критичний дискурс-аналіз, групова поляризація, соціальні медіа.

Постановка проблеми. Використання соціальними медіа політичного дискурсу останнім часом набуло важливого значення, і дискурс у середовищі соціальних медіа розвивається в умовах активної конкуренції. Необхідність дослідження механізму відтворення такого дискурсу пояснюється, зокрема, інтенсивним перебігом групової поляризації в соціальних медіа, що суттєво впливає на рівень громадянського протистояння в Україні.

Груповою поляризацією в соціальних медіа відбувається у вигляді значної кількості аргументів усіх сторін, наочної демонстрації дискурсивних особливостей кожного комунікатора, самофіксації комунікаторів на власній позиції, закріпленій у письмовому вигляді, та наявності багатьох соціальних груп, що конфліктують між собою. Крім того, така поляризація може відбуватися більш швидко та радикально через низку причин (необхідність радикального позиціонування особистості для існування у віртуальному просторі; немає рамок, що обмежують ідентичність людини; низький рівень цензури і самоцензури; немає відповідальності учасників за некримінальні порушення правил спілкування; оперативність реакції комунікаторів; розсіювання уваги; можливість долучення сторонніх учасників; немає реального контакту тощо). Обслуговуючи нові ідентичності, що

з'являються внаслідок поляризації, дискурс у соціальних медіа постійно дробиться, що призводить до нових витків протистояння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виокремлення невідіслених частин загальної проблеми. Дослідження процесів групової поляризації в соціальних медіа та конструювання громадянського протистояння пропонується здійснювати в абдуктивний спосіб. Робота починається з презентації гіпотези, висунутої з огляду на наявну теорію; далі – проведення політико-психологічних досліджень та експериментів, у ході яких стартова гіпотеза може модифікуватися під впливом реальної інформації [9, р. 65]. Таке дослідження потребує методу, який би в ході вивчення повідомлень та їхнього соціального контексту забезпечив розуміння їхніх цілей, спосіб організації та прив'язку до соціально-політичних подій. Таким чином буде визначено взаємний вплив дискурсів, що дасть можливість у подальшому за допомогою методичного інструментарію (наприклад, семантичного диференціала) реконструювати психосемантичні процеси оцінювання текстів, визначити асоціативні зв'язки, які в них функціонують, з'ясувати особливості їх впливу на респондентів та особливості їх інтерпретації споживачами з різними характеристиками ідентичності. Зрештою, метод і завдання дослідження мають давати можливість відповісти на ключове запитання: якими є соціально-психологічні фактори, що провокують у соціальних медіа групову поляризацію (яка є механізмом громадянського протистояння)?

Дослідження соціально-психологічних факторів групової поляризації може здійснюватися шляхом аналізу дискурсу, тлумачення цілей та способу організації комунікації, прив'язки дискурсу до політичного та соціального контексту, ідентифікації його джерел, цілей та мотивів комунікаторів. Таке дослідження базуватиметься на критичному дискурс-аналізі, що сприятиме усвідомленню специфічних механізмів поляризації, їх впливу на соціальну практику та вироблення пропозиції щодо мінімізації негативного впливу.

Критичний дискурс-аналіз (КДА) є методом, який пояснює, повідомлення пов'язане з контекстом, вказує на позиції зацікавлених сторін, виражені через дискурс, та демонструє взаємодію різних дискурсів. Цей метод є емпірично орієнтованим і цілком придатним для дослідження відносин між дискурсом і соціальними подіями в різних соціальних сферах. Термін використовують у кількох значеннях, до яких належить як позначення широкого спектра класифікації дискурс-аналізу, так і емпірична модель Н. Феркло [10]. Критичний дискурс-аналіз поєднує в собі три компоненти: лінгвістичні риси, дискурс та соціальну практику. Візуально ця модель [там само, с. 80] виглядає так (рис.):

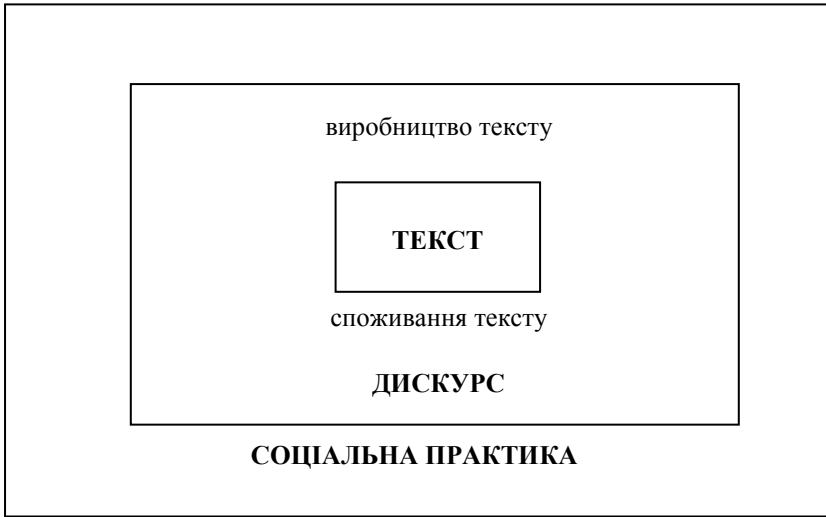

Рис. Тривимірна модель критичного дискурс-аналізу Нормана Феркло

Спектр можливостей аналітичних інструментів КДА досить широкий: глибоке дослідження інтертекстуальних ланцюжків у тексті, відношень між змістом і структурою тексту, можливих інтерпретацій дискурсів, відносин між спікерами і споживачами, формулювання фраз, особливостей граматики і соціального контексту дискурсів. Застосування цієї моделі дасть змогу описати та пояснити взаємодію і конкуренцію дискурсів, відповісти на поставлені запитання. Коли йдеться про дослідження соціальних медіа, цей метод цілком придатний, оскільки за його допомогою можна визначити особливості перебігу процесу групової поляризації.

Дискурс соціальних медіа, особливо останнім часом, функціонує в умовах всеохопного громадянського протистояння (дискурсивні фрейми якого виникають та поширюються досить інтенсивно) та розбіжностей між позиціями українців. Розуміння цінностей та ідеології у багатьох соціальних груп різниться досить суттєво, що відображається в дискурсі та впливає на дії – як дискурсивні, так і соціальні. Критичний дискурс-аналіз дасть змогу визначити механізми конструювання протистояння, ідентифікувати групи інтересів, які за ним стоять, та їхні мотиви, теми, що домінують у тому чи іншому дискурсі, та соціальну практику, яку дискурси будують.

Головна ознака КДА – позначення подвійної природи дискурсу та усвідомлення того, що він перебуває в діалектичних відносинах із соціальним світом. Дискурс відображає реальність і водночас створює її, тому

для його розуміння надзвичайно важливим є саме контекст [7, р. 66]. КДА передбачає діалектичний взаємозв'язок між певними дискурсивними подіями, ситуаціями, соціальними структурами, в які він вбудований. Крім того, дискурс впливає на соціальну та політичну реальність, а соціальний контекст – на дискурс. Дискурс являє собою соціальну практику, і водночас соціальна практика вибудовує дискурс.

Цікавими є вітчизняні дослідження інтернет-дискурсу, зокрема дисертаційна робота Л. Ф. Компанцевої, присвячена інтернет-комунікації [2], а також праці Т. В. Фісенко [6], Р. А. Попова [4] та інших дослідників. Автор також апробував дослідження повідомлень у соціальних медіа як таких методом дискурс-аналізу (статтю про горизонтальну когерентність дипломатії ЄС у Твіттері [12] було представлено у 2014 році на конференції у Вільнюсі).

Мета статті: розробити функціональну аналітичну модель дослідження групової поляризації в соціальних медіа за допомогою критичного дискурс-аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Побудова аналітичної моделі дослідження потребує попередньо визначених часових рамок та відбору емпіричних джерел, які можуть дати відповідь на поставлене запитання. Часовим проміжком дослідження пропонується обрати період з 18 лютого 2014 року, коли події Євромайдану в Україні стрімко радикалізувалися через насильницькі дії тодішньої влади, до 14 квітня 2016 року, коли другий уряд Арсенія Яценюка пішов у відставку, натомість Прем'єр-міністром став Володимир Гройсман. Остання дата відмічає піковий період протистояння, коли групи інтересів зосередилися на формуванні уряду, після чого громадянське протистояння пішло на спад у зв'язку з досягнутим балансом.

Джерела емпіричного дослідження – Facebook-акаунти активних користувачів, які беруть участь у політичному дискурсі. Їх буде обрано за допомогою експертного опитування, при цьому братимуться до уваги думки інформованих експертів у галузі соціальних медіа. Соціальну мережу Facebook обрано як платформу з-поміж інших соціальних медіа (Twitter, YouTube, блоги, імідж-борди) з кількох причин. По-перше, в Україні платформа вкрай політизована і значна частина мережевого політичного дискурсу відбувається саме на ній. По-друге, Facebook публікує великі тексти, які часто супроводжуються цікавим візуальним компонентом (фото, відео), що дає змогу застосовувати аналіз дискурсу комплексно. І, нарешті, користувачами Facebook є майже всі політичні комунікатори, які не завжди представлені в таких мережах, як YouTube, Twitter тощо.

Розробляючи аналітичну модель, слід врахувати досвід Р. Водак та інших дослідників щодо використання критичного дискурс-аналізу для дослідження конструювання національної спільноти на прикладі Австрії.

Обгрунтовуючи обраний метод, дослідники підкреслюють важливість питання національної та етнічної ідентичності в умовах міжнародно-політичних трансформацій та дискусій щодо поняття європейської ідентичності. При цьому вони зазначають, що теоретичні позиції їхнього дослідження актуальні також для аналізу дискурсивної націоналізації інших країн. Зауважимо, що дослідження Р. Водак відбувалося в умовах, коли політичний дискурс значною мірою перемістився на побутовий рівень і вибудовувався в буденних розмовах представників певних груп [11].

Для сучасної України така ситуація також досить актуальна, беручи до уваги значний рівень політизованості суспільства та поширення політичного дискурсу на соціальні медіа. Крім того, в суспільстві останнім часом значно активізувався пошук різними верствами населення відповідного формату ідентичності. Наприклад, після початку агресії Російської Федерації на сході України в ситуації пошуку опинилася дуже значна (за кількістю) соціальна група російськомовних громадян (часто – етнічних росіян), що патріотично ставляться до України. Опинившись у ситуації ціннісного вибору між етнічною і мовною ідентичністю та ідентичністю громадянською, деякі з них переживають справжню кризу щодо власного місця в системі суспільних відносин.

Враховуючи те, що громадянське протистояння тісно пов'язане із загостренням конфлікту ідентичностей у разі втручання різноманітних груп інтересів, які через нав'язування дискурсу відстоюють власні інтереси, досвід вивчення питання ідентичності в роботах Р. Водак є для нас вельми корисним. Він демонструє програму дослідження, що відповідає на схожі запитання.

Р. Водак обстоює думку, що єдиної національної ідентичності як такої не існує, адже найчастіше йдеться про різні ідентичності, які конструюються дискурсивно відповідно до контексту. Іншими словами, національні ідентичності не є повною мірою сталими, постійними та незмінними. Навпаки, вони динамічні, крихкі, некогерентні та вразливі. Національні ідентичності як особлива форму соціальних ідентичностей відтворюються, трансформуються та знищуються дискурсивно – за допомогою мови та інших семіотичних систем. Національна спільнота реально існує у вимірі переконань та вірувань завдяки дискурсу, який створюють політики, інтелектуали та медіаспільнота і який поширюється через освіту, комунікацію, культуру тощо. Існують певні розбіжності між тим сприйняттям ідентичностей, яке подають політичні еліти або медіа, і буденним дискурсом про нації та національну ідентичність. Саме тому постає важливе питання щодо дослідження різних секторів дискурсу – офіційного, напівофіційного та буденного (профанного) [11].

Ефективна реалізація дослідження свідомості можлива завдяки фокусуванню на певних ментальних процесах, які пов'язують виробництво

та розуміння тексту як з висловлюваннями, текстом та комунікацією, так і з соціальними явищами, що є аксіоматичним припущенням моделі критичного дискурс-аналізу Н. Феркло. Це явище можна спостерігати, якщо аналізувати такі феномени, як мовна поведінка, стереотипи, упередження, притаманні соціальним групам. Стереотипи та упередження пов'язані значною мірою з комплексом когнітивних процесів, з яких найважливішим є зберігання досвіду індивіда як ситуативної моделі в короткостроковій та довгостроковій пам'яті. Упередження набувають значного поширення в конкретні періоди і "прив'язані" до конкретних ідеологій в окремому соціополітичному контексті. У наш час ці стереотипи, що мають багатовікову історію, не тільки зберігаються у свідомості пересічних громадян, а й використовуються в політичних цілях у дискурсі еліт [1].

Отже, дослідження повідомлень у соціальних медіа потребує аналізу їхнього соціального контексту, що допоможе співвіднести дискурс з реальними подіями соціального світу (не лише тими, які безпосередньо описані, а й тими, що могли вплинути на "тональність" автора і на інші характеристики його комунікації).

Компоненти тривимірної моделі Н. Феркло досить гнучкі, тож їх можна пристосувати до цілей нашого дослідження. Модифікуючи модель, варто врахувати досвід дослідження Р. Водак та описані вище особливості групової поляризації в соціальних медіа.

Перший компонент тривимірної моделі – *дослідження мовних характеристик* та інструментів тексту, залучених до дискурсу. Ідеться про аналіз лексики, граматики, мови (українська, російська, діалекти), використання обценної лексики тощо в повідомленнях. Дослідження мовленнєвого складника у комунікаторів є важливим для розуміння їхніх когнітивних процесів. Р. Харре пояснює, що мова не є сталою і способи її розуміння та використання різними людьми не є одноманітними [8]. Величезна кількість мов приводить до того, що відчуття "Я" як незалежних індивідуальностей у культурах різняться. Це впливає навіть на такі, здавалося б, дрібні деталі, як займенники, які можуть вказувати на соціальну категорію одного з комунікаторів або позначати вплив дискурсів. Наприклад, часте вживання займенника "she" ("вона") на позначення особи з невизначеною статтю демонструє роль феміністичного дискурсу. В україномовному та російськомовному сегментах таке вживання займенників "я", "ми" чи безособове подання інформації буде вказувати радше на позиціонування актора щодо тексту – якою мірою він упевнений у своїй позиції, пише від себе чи від групи.

По-друге, важливу роль у використанні мови відіграє контекст – значення висловлювань різняться залежно від ситуації. Слово "ліквідація" має різні значення для командира загону розвідки і для бюрократа з Міністерства фінансів. Також на контекст впливає таке поняття, як

історичність: слова “башти-близнюки”, як правило, наразі не використовуються в іншому контексті, ніж як при згадуванні 9/11. Що ж до дискусій, то тут важливу роль відіграють ті способи, якими соціальні взаємовідносини впливають на миттєве значення висловлювань.

Ще одним об’єктом дослідження мовних характеристик є концептуальна метафора як механізм встановлення зв’язків між концептами, що належать до різних сфер. Ця метафора є процесом, що відбувається на рівні людського мислення та знаходить відображення в мовних структурах. В основу покладено вихідний концептуальний домен (той, у якому комунікатор бачить метафоричні вислови) та цільовий концептуальний домен (той, який ми намагаємося зрозуміти). У політичних текстах концептуальну метафору використовують досить активно, щоб створити в осіб, які сприймають комунікацію, певні стійкі позитивні або негативні асоціації з подіями, явищами, особами та категоріями осіб.

Отже, лінгвістичні засоби, які використовуються в певному контексті, встановлюють певні соціальні відносини між комунікаторами. Вони дають можливість побачити дискурсивні фрейми, які використовують комунікатори з тією чи іншою метою, і, наприклад, ідентифікувати стереотипи щодо представників інших ідентичностей.

Крім того, аналіз лінгвістичних характеристик дає змогу дослідити комунікацію під кутом зору теорії мовленнєвих актів. Мовленнєвий акт – це окремий цілеспрямований акт мовлення, одиниця поведінки, що розглядається в рамках прагматичної ситуації. Він завжди співвідноситься з особою мовника і характеризується інтенціональністю, цілеспрямованістю та конвенційністю. Саме послідовність мовленнєвих актів утворює дискурс. Мовленнєві акти характеризуються поліфункціональністю, що відіграє важливу роль в організації дискурсу: наявність більше ніж однієї функції дає змогу розвивати його в різні способи [3]. Дослідження лінгвістичних характеристик дискурсу в соціальних медіа під кутом зору мовленнєвих актів дає змогу з’ясувати мотиви комунікаторів та співвіднести їх із засобами текстового відтворення, простежити закономірності комунікації в часовому вимірі та виробити гіпотези щодо груп інтересів, які впливають на комунікацію.

Важливими елементами, які мають бути визначені на першому етапі дослідження, є також транзитивність та модальність. Транзитивність позначає інтенсивність відносин між процесами та суб’єктами й об’єктами (наприклад, зауваження конкретного винуватця тих чи інших подій, або безособове зазначення того факту, що подія відбулася).

Модальність відображає особисте ставлення того чи іншого спікера до повідомлення (наприклад, фрази “це порушення прав людини”, “ми вважаємо це порушенням прав людини” або “є можливість розглядати це як порушення прав людини” мають зовсім різну модальність та різне

ідеологічне навантаження). В. П. Руднев визначає модальність як певний тип відношення висловлювання до реальності. Він виділяє такі модальності, як алетичні (необхідно, можливо, неможливо), деонтичні (треба, дозволено, недозволено), аксіологічні (добре, байдуже, погано), епістемічні (знання, позиція, незнання), темпоральні (минуле, теперішнє, майбутнє) та просторові (тут, там, ніде). Кожне висловлювання може бути охарактеризоване тією чи іншою модальністю, кількома з них або, в деяких випадках, навіть усіма шістьма. Такі висловлювання називають сильними модальними висловлюваннями [5]. Модальності регулюють комунікацію, а отже, і соціальне життя. Вони мають значення тільки у зв'язку з контекстом і роблять свій внесок у розуміння комунікаторів та їхніх завдань і мотивів.

Транзитивність і модальність є важливими концептами, оскільки позначають ставлення мовника до явища в процесі дискурсу, повідомляють про його самоідентифікацію та дають підстави робити загальні висновки про риторику конкретних осіб або груп інтересів [10, р. 79].

У соціальних мережах також надзвичайно важливим є візуальний компонент, тобто супровідні фото та відеозаписи, ілюстрації тощо, які є текстом, як і все, що користувач може розпізнати як таке, що має сенс. Відповідно, потрібно також провести візуальний аналіз цих додатків, що дасть додаткове розуміння вищезазначених концептів.

Другий компонент, *дослідження дискурсу*, – це процес, пов'язаний з виробництвом та споживанням тексту [10, р. 68]. Вузьке розуміння дискурсу, що використовується на цьому рівні аналізу, передбачає комунікативні засоби, використані в специфічному соціальному контексті. Дослідження дискурсу дає змогу простежити ланцюжок інтертекстуальності, який є або якого немає в дискурсі; дає розуміння ідей, які він транслює, і як вони взаємопов'язані та конкурують, борючись за монополію на інтерпретацію картини світу. Воно допомагає усвідомити цілісність дискурсу тієї чи іншої групи (тобто наявність єдиної комунікаційної стратегії), встановлює співвідношення сил різних акторів та їх співпраці або протидії та рівень зосередженості комунікації (чи багато “інформаційного шуму” міститься в повідомленнях). Окрім цього, аналіз дискурсів дає інформацію про способи створення тексту та його споживання, у тому числі вказуючи на цільову аудиторію.

Нарешті, третій компонент, *дослідження соціальної практики*, відносить дискурс до ширшого контексту, яким є соціальний світ [10, р. 86]. Цей аналіз – завершальна частина роботи, що презентує “соціальну матрицю дискурсу” [7, р. 27]. Остання дає можливість зрозуміти, якою мірою повідомлення є інтерактивними або проактивними, та відстежити прогрес або регрес стратегій інформаційно-психологічного впливу через політичний дискурс. У цій частині дослідження можна зробити висновки

щодо функціонування дискурсів у соціальних медіа в суспільному контексті, рівня достовірності цих повідомлень та їхньої інтерактивності.

Найбільш ефективним дослідження соціальних практик буде тоді, коли вдасться ідентифікувати серед повідомлень комунікаторів “програмні тексти”, тобто такі, які визначають їхню дискурсивну платформу, а отже – цінності, мотиви та інтереси, які за нею стоять. Такі тексти можуть спричиняти дискурсивний вибух, розмноження дискурсів та їх вихід за рамки, що запускає групову динаміку з новою силою, веде до дроблення дискурсів і до конфлікту між ідентичностями.

Висновки. Отже, запропоновано функціональну аналітичну модель дослідження групової поляризації в соціальних медіа за допомогою критичного дискурс-аналізу. Дослідження співвідношення кожного з трьох складників із соціальним контекстом та один з одним у значній кількості повідомлень важливих комунікаторів дає змогу, базуючись на вищеписаних індикаторах, розкрити сутність соціально-психологічних механізмів групової поляризації в соціальних медіа; пояснити, чому процеси в цьому середовищі відбуваються певним чином; які відмітні і схожі риси має поляризація порівняно з немережовим середовищем. Усі три компоненти є взаємопов’язаними та уможливають співвіднесення дискурсу з політичними, соціальними, економічними подіями всередині України та у світі, як то переговори, офіційні заяви, публікації, протести, втручання третіх сторін, терористичні акти, воєнні дії, законодавчі ініціативи тощо. Це дає змогу презентувати потенційне пояснення платформи певних акторів політичного життя та дискурсу, який вони відтворюють, а отже, має прикладне значення з позиції політичної психології.

Дослідження дискурсу саме в соціальних медіа зумовлено особливостями перебігу групової поляризації в цьому середовищі (а саме більш радикальним та динамічним її характером) у зв’язку з радикальним позиціонуванням особистості; відсутністю рамок, що обмежують ідентичність; низьким рівнем цензури та самоцензури, оперативністю реагування; розсіюванням уваги; долученням сторонніх учасників; відсутністю реального контакту тощо.

На основі результатів проведеного дослідження буде запропоновано соціально-психологічні механізми впливу на групову поляризацію в соціальних медіа як механізми громадянського протистояння та запропоновано фактори її демалігнізації. Щоб забезпечити комплексність бачення таких механізмів та їхньої сутності, важливо розуміти вплив кожного з трьох компонентів.

Література

1. *Водак Р.* Взаємозв’язь “Дискурс-общество”: когнитивный подход к критическому дискурс-анализу / Р. Водак // Политическая лингвистика. – 2006. – № 19. – С. 107–116.

2. *Компанцева Л. Ф.* Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.02. – К., 2007. – 36 с.
3. *Макаров М. Л.* Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 280 с.
4. *Попов Р. А.* Політичний дискурс: проблема теоретичної ідентифікації [Електронний ресурс] / Р. А. Попов // Режим доступу: www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2005-2/txts/pol-prav/05prapti. Pdf
5. *Руднев В.* Модальности, характеры и механизмы жизни / В. Руднев // Московский психотерапевтический журнал. – 2001. – № 1. – С. 57–75.
6. *Фісенко Т. В.* Соціальні інтернет-мережі як засіб задоволення інформаційних потреб / Т. В. Фісенко // Наукові записки Інституту журналістики : наук. зб. – К., 2010. – Т. 41. – С. 190–194.
7. *Fairclough N.* Discourse and social change / N. Fairclough. – Cambridge Polit Press, 1992.
8. *Harre R.* Positioning theory / R. Harre // New ideas in psychology. – Oxford, 2005. – Vol. 5. – № 1. – P. 32-52.
9. *Héritier A.* Causal explanation / A. Héritier // Approaches and Methodologies in the Social Sciences. – 2008. – P. 61–79.
10. *Jorgensen M. W.* Discourse analysis as theory and method / M. W. Jorgensen, L. J. Phillips. – Thousand Oaks: Sage, 2010.
11. *Wodak R.* The discursive construction of national identities / R. Wodak, R. De Cillia, M. Reisigl // Discourse and Society. – 1999. – Vol. 10. – № 2. – P. 149–173.
12. *Yarovy D.* Horizontal coherence in EU social media diplomacy: case of Ukraine / D. Yarovy // Informacijos mokslai. – 2015. – Vol. 70. – № 70. – P. 7–24.

Reference

1. Wodak, R. (2006). Vzaimosvyaz “diskurs-obshchestvo”: kognitivnyi podkhod k kriticheskomu diskurs-analizu [Relation of “Discourse” and “Society”: A Cognitive Approach to Critical Discourse Analysis]. *Political linguistics*, 19, 107–116.
2. Kompantseva, L. F. (2007). Internet-komunikatsiia: kohnityvno-prahmatychnyi ta linhvokulturologichnyi aspekty [Internet communication: cognitive-pragmatic and linguistic-cultural aspects]. *NAS Ukraine. O. O. Potebnia Institute of Linguistics, Luhansk, Ukraine* (ukr).
3. Makarov, M. L. (2003). *Osnovy teorii diskursa* [Fundamentals of Discourse Theory]. Moscow: Yanosis Publ. (rus).
4. Popov, R. A. (2005). Politychnyi dyskurs: problema teoretychnoi identyfikatsii [Political discourse: the problem of theoretical identification], accessed 01 August 2017 from www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2005-2/txts/pol-prav/05prapti.pdf.
5. Rudnev, V. (2001). Modalnosti, kharaktery i mekhanizmy zhizni [Modalities, characters and mechanisms of life]. *Moscow Psychotherapeutic Journal*, 1, 57–75 (rus).
6. Fisenko, T. V. (2010). Sotsialni internet-merezhi yak zasib zadovolennia informat-siinykh potreb [Social Internet Network as a means of meeting information needs]. *Naukovi zapysky instytutu zhurnalistyky* [Scientific notes of the Institute of Journalism], 41, 190–194 (ukr).
7. Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge Polit Press

8. Harré, R. (1999). Positioning theory. *New ideas in psychology*. Oxford, Vol. 5, № 1, pp. 32–52.
9. Héri-tier, A. (2008). Causal explanation. *Approaches and Methodologies in the Social Sciences*, pp. 61–79.
10. Jorgensen, M. W. and Phillips, L. J. (2010). *Discourse analysis as theory and method*. Thousand Oaks: Sage.
11. Wodak, R., De Cillia, R., Reisigl, M. (1999). The discursive construction of national identities. *Discourse & society*, 10(2), 149–173.
12. Yaroviyi, D. (2014). Horizontal coherence in EU social media diplomacy: case of Ukraine. *Informacijos mokslai*, 70(70), 7–24.

Яровой Д. А. Применение критического дискурс-анализа как метода исследования групповой поляризации в социальных медиа

Освещается проблематика использования критического дискурс-анализа (КДА) для исследования социально-психологических процессов в социальной сети Facebook. С этой целью рассматриваются аналитические инструменты КДА по трехмерной модели Н. Феркло и их возможности (анализ лексики и грамматики, транзитивность, модальность, исследование визуального компонента) в сфере глубокого исследования интертекстуальных цепочек, интерпретаций дискурсов, отношений между коммуникаторами, социальным контекстом и т.п. Определяется временной промежуток и источники для проведения эмпирического исследования, а также отмечается, как научные работы (в том числе исследования национальной общности Р. Водак) влияют на выбор аналитической модели. Обосновывается мнение, что исследование таких трех компонентов, как лингвистические характеристики, дискурс и социальная практика, позволит оценить социально-психологическое влияние на групповую поляризацию в социальных медиа как механизм гражданского противостояния.

Ключевые слова: критический дискурс-анализ, групповая поляризация, социальные медиа.

Iaroviyi D. O. Application of critical discourse analysis as a research method for group polarization in social media

The present article highlights problems of utilizing critical discourse analysis (CDA) for the research of socio-psychological processes on Facebook. For such review, CDA analytical tools are examined via three-dimensional model by N. Fairclough and the possibilities of using such tools (analysis of vocabulary and grammar, transitivity, modality, research of visual component) in the research of intertextual chains, discourses' interpretations, relations between communicators, social context, etc. The author of the article determines the time lapse and sources for conducting empirical research and determines how scientific works (including studies of national community by R. Wodak) influence the utilized analytical model. It is determined that analysis of three components such as linguistic characteristics, discourse, and social practice, will allow evaluating the socio-psychological influence on group polarization in social media as a mechanism of civil confrontation.

Key words: critical discourse analysis, group polarization, social media.